

PROBLEMATIKA KMETIJSTVA V ALPAH

Anton Gosar^x

Geografi smo kmetijstvo evropskega alpskega sveta v preteklosti opredeljevali predvsem v okviru naslednjih kriterijev, oziroma dejavnikov:

- geomorfoloških in klimatskih razmer ter
- socialno posestnih in historično pogojenih značilnosti okolja, v katerem se je kmetijstvo razvijalo.

Dejali smo, da predvsem geomorfološki pogoji v povezavi s klimo opredeljujejo zvrst in intenziteto kmetijske dejavnosti. Sestavo in debelino prsti smo povezovali z nadmorsko višino in naklonom pobočij, da bi dokazovali obstoj kmetijske dejavnosti. Tako enostransko, deterministično prikazovanje razmer je mnogokje privedlo do zablod o možnostih nadaljnega kmetijskega razvoja. Neupoštevanje posestnih in socialnih dejavnikov ter vloge širšega družbenega razvoja pri tem je vse do šestdesetih let pogojevalo idilično slikanje razmer v kmetijstvu alpskega sveta.

Le počasi smo se otrešli prevladujočega prepričanja, da so naravni pogoji dominantni dejavnik kmetijstva v alpskem svetu. Šele pred kratkim je prevladalo med geografi prepričanje, da so Alpe že tisočletja dolgo pokrajina različnih kultur in obdobjem ustrezne izrabe. Družbeni interesi, povezani z naravnimi pogoji in tehničnimi zmožnostmi, so soustvarjali podobo današnje alpske kulturne pokrajine. V zadnjem obdobju so jo preoblikovali predvsem naslednji karakteristični procesi:

1. Sprememba splošnih pogojev gospodarjenja (v kmetijstvu in gozdarstvu) in s tem povezana odselitev v kmetijstvu zaposlenega prebivalstva. V kulturni pokrajini odseva to v zmanjšanju obsega in v spremembi oblik agrarne pridelave.
2. Povečano zanimanje za evropski alpski svet zaradi povečanega interesa za rekreacijo. V alpski kulturni pokrajini se to kaže v intenzivnejši rabi in potrošnji naravnih, oziroma avtohtonih dobrin ter v družbeno usmerjenem razvoju "turistične industrije" na račun kmetijske dejavnosti.

1. Zgodovinski razvoj

Alpe so bile dolgo časa na robu evropskega in svetovnega dogajanja. Neznani svet gora in gozdov je prej deloval mistično in zastrašujoče, kot da bi vabil, oziroma pogojeval kakršnokoli gospodarsko dejavnost. Cerkvena in plemiška

^x Mag., univ. asis., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika

oligarhija sta si svet izven območij najpomembnejših tranzitnih poti in znanih nahajališč rudnin razdelili. Ugodnosti, ki so jih bili od 14. stoletja dalje deležni prvi kmetje-koloni visokogorskega in gozdnega sveta (npr. ekskluzivnost trgovanja z določenimi izdelki) niso kmetje nižin in ravnega sveta nikoli užili (Jäger, 1953). Z njimi se je nižinski kmet izenačil šele takrat, ko je zaščitna funkcija cerkve ali države prenehala in so tudi v alpskem svetu prevladali tržni pogoji gospodarjenja.

Prvo fazo sprememb v kmetijskem gospodarstvu Alp so sprožile revolucije: najprej v francoskih Alpah leta 1789 in kasneje, vse tja do leta 1848, še drugod. Na prelomu v devetnajsto stoletje so pretežni del fevdalne posesti zamenjale druge oblike lastništva (Lichtenberger, 1979). Drugo fazo sprememb v kmetijstvu je v alpski svet prinesla industrijska revolucija, ki je sicer pozno, v glavnem šele v drugi polovici 19. stoletja, prodrla ob pomembnejših vodotokih (neposredna izraba vodne energije!) v osrčje visokogorja. Kljub temu se še dolgo zatem niso spremenile tradicionalne oblike agrarnega gospodarjenja. Šele z motorizacijo in urbanizacijo, po II. svetovni vojni, so industrijske dejavnosti v večji meri pritegnile delovno silo iz gorskih kmetij in posredno vplivale na spremembo izrabe tamkajšnje kulturne pokrajine.

Tretji fazi sprememb v kmetijskem gospodarstvu alpskega sveta smo priča še danes. Gre za spremenjen odnos izvenalpskega prebivalstva do nekdanjih, v za-vesti meščanov, nepriljudnih gora. Zimski športi in osebni avto so, ob že v času železnic prisotnemu zanimanju za obalpske naravne posebnosti, predvsem za jezera in termalne vrelce, izletniško dejavnost meščanov ter turizem in rekreacijo privedli v osrčje Alp. Iz nekdanj redko poseljenega območja Evrope nastaja občasno, ponekod poleti, drugod pozimi, ali v obeh sezonah hkrati, eno njenih najgosteje poseljenih območij¹ (Ruppert, 1964). Kmetijsko gospodarstvo, po poprejšnji fazi stagnacije in urejanja, ponovno oživlja, vendar tokrat selekcionirano, ustrezno potrebam trga (Billet/Guilbourauche, 1984). V tej fazi se prvič pojavlja, ob "urbaniziranem kmetijstvu" z gozdarstvom, med pomembnimi dejavniki preoblikovanja alpske pokrajine rekreacija,² ki neredko usmerja kmetijsko izrabo tega območja. Multifunkcionalnost Alp - stopa prav v času dilem o bodoči primarni izrabi tega prostora - pogosto velja odločiti o nadaljnji usodi kmetijstva - še posebej v ospredje (Jeršič, 1984). Ponekod prevladajo ekonomski, drugod ekološki vidiki³.

¹ Ruppert poroča, da koncentracija ljudi in vozil v nekaterih območjih Bavar-skih Alp občasno presega tisto v Porurju.

² Jeršič podobno kot nekateri drugi avtorji smatra, da prevladujejo v alpskem svetu interesi naslednjih dejavnosti: gozdarstva, kmetijstva, vodnega gospo-darstva, turizma, prometa in naravovarstva.

³ V knjigi "Rešite Alpe" (Lukschanderl, 1983) poročajo o 255.000 avtomobilih, ki letno vozijo po "turistični alpski cesti" čez Grossglockner (leta 1977). Izračunali so, da obremenijo omenjeni avtomobili tamkajšnje travnike ob 60 kilometrov dolgi cesti s 360 kilogrami svinca letno. Koncentracija ogljikovega monoksida na vstopni in izstopni postaji presega 3-kratno koncentracijo v ve-le-mestu.

2. Značilnosti agrarnega gospodarjenja

Pod vplivom naštetih procesov se je v Alpah oblikovalo troje tipov območij agrarnega gospodarstva:

- a) V območju dnevne migracije delovne sile smo priča intenziviranju kmetijske proizvodnje, ko mali kmetje z delom v neagrarnih dejavnostih pridobljene presežke ponovno vlagajo v posodobitev lastnega kmečkenga gospodarstva ne glede na ekonomske zakonitosti. Ob upoštevanju vsega vloženega kapitala in dela kmetijski pridelek ne more doseči nizke tržne cene. V Trentinu so na primer prav ta gospodinjstva povečala pridelavo sadja in vina na malih parcelah.
- b) V območju turističnih središč se je kmetijstvo novim razmeram različno hitro prilagajalo. Medtem ko je prestrukturiranje prebivalstva in gospodarstva v Zahodnih Alpah doseglo že stopnjo ustrezne specializacije v okviru ločenih gospodarskih panog, pa je na vzhodu alpskega loka turizem šele pred kratkim prodril v dokaj intakten svet gorskega kmetijstva. Med njima se je, posebno v Avstriji, izoblikovala neka zvrst simbioze, ki v ničemer ne slabi, kvečjemu krepi agrarno gospodarstvo v okolici turističnih centrov (Partl, 1982). V nasprotju z opisanimi razmerami, ki so značilne predvsem za Tirolsko⁴, je iz okolice francoskih turističnih središč turizem že skoraj povsem izrinil kmetijstvo.
- c) Posebno zapletene so razmere na območju malih in odročnih kmetij, izven dnevne migracije in turistične dejavnosti. Moški se v glavnem odločajo za tedensko migracijo ali zdomstvo, skrb za agrarno pridelavo in dom pa je prepuščena ženam in otrokom. Neredko prihaja v takih območjih do popolnega propada kmetijske dejavnosti, kolikor se nekateri kmetijski obrati ne odločijo za specializacijo in za zakup parcel svojih sosedov. Podobne primere srečujemo v nekaterih predelih italijanskih Alp, med drugim tudi v Benečiji, kjer so nekateri kmetje združili posest tudi tridesetih lastnikov (Penz, 1984).

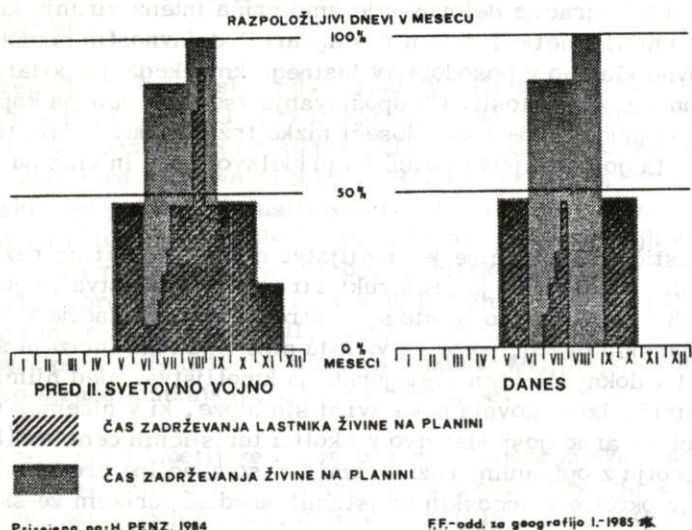
Alpsko pastirstvo

Najznačilnejša gospodarska oblika visokogorskih kmetij je alpsko pastirstvo. Zakonitosti njegovega razvoja so sorodne v vseh alpskih deželah, čeprav časovno nekoliko različne. Dokajšnjemu propadanju alpskega pastirstva, ki v odročnih

⁴ Partl poroča, da je na Tirolskem od 370.000 turističnih postelj kar 70.000 na kmetijah. Med 15.000 v govedorejo usmerjenimi kmetijami se jih že kar 12.000 dodatno ukvarja s turizmom. V turističnem letu 1980/81 so na Tirolskem zabeležili 40 milijonov nočitev, od tega na kmetijah 5 milijonov ali 12,3% nočitev.

predelih še prevladuje, je sredi sedemdesetih let sledila ponovna oživitv.

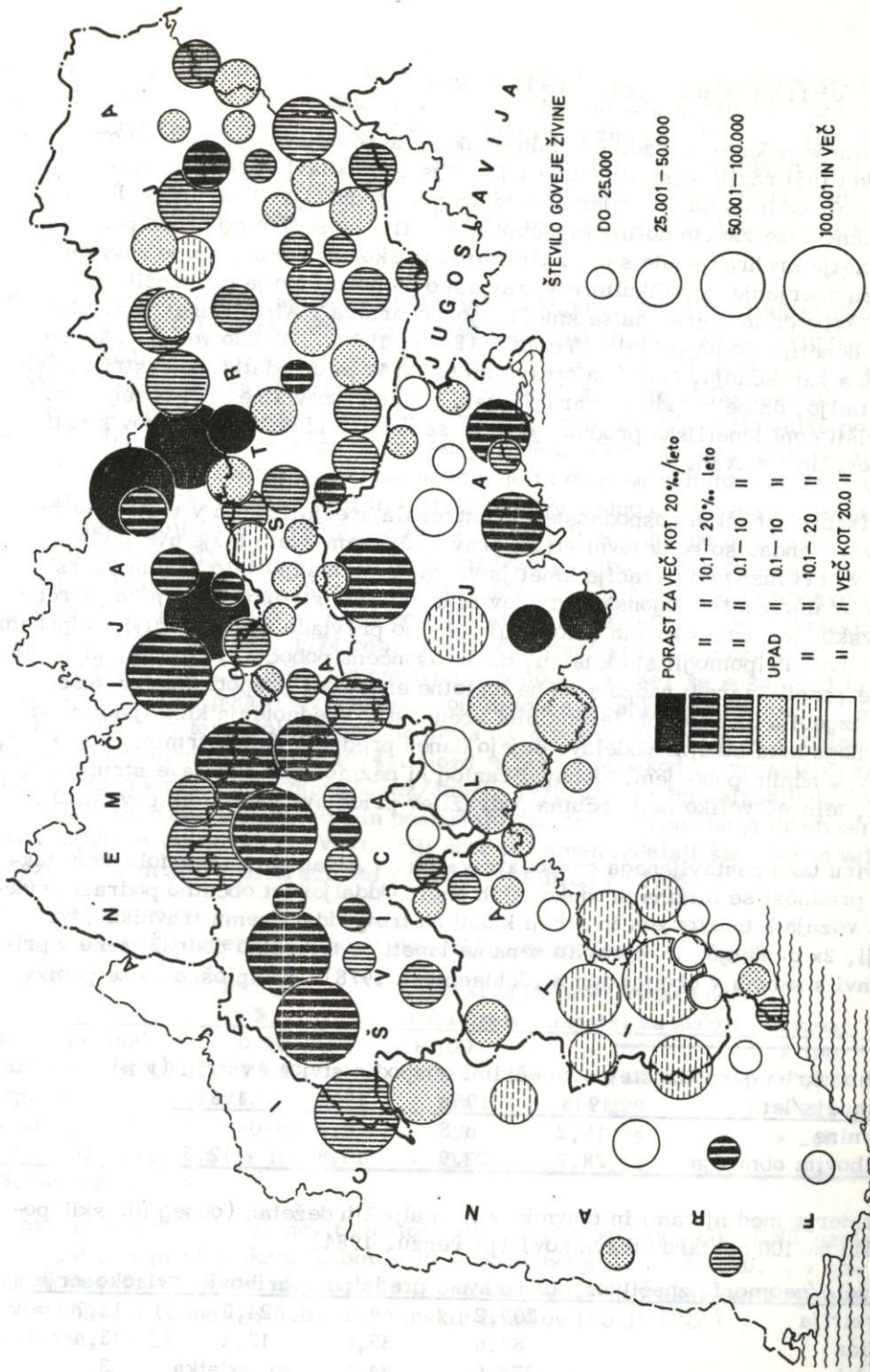
MOBILNOST LJUDI IN ŽIVINE V OKVIRU ALPSKEGA PASTIRSTVA

Poglejmo nekaj tipičnih primerov, ki osvetljujejo procese v planinskem gospodarstvu po vojni. Med leti 1953 in 1972 je propadlo 200 bavarskih planin, menijo celo, da je do konca zadnjega desetletja izginilo še nadaljnjih sto planin. V nekaj manj kot tridesetih letih naj bi bilo prepuščeno zaraščanju ali drugim dejavnostim 15.000 hektarov nekdanjih planinskih pašnikov na Bavarskem (Danz, 1978). V Švici je že 80.000 hektarov planin v prahi (Furrer, 1980), v Avstriji pa je vsaka peta planina po II. svetovni vojni opustela. Po katastru iz leta 1952 je 20,5% kmetijskih površin pripadalo planinam, po zadnjih podatkih iz leta 1974 pa le še 17% (Nestroy, 1981). Zadnji objavljeni podatki o številu živine na avstrijskih planinah pa govorijo o nekajodstotnem povečanju števila glav goveje živine (Lukschanderl, 1983). Značilno za alpsko pastirstvo v zadnjem desetletju je predvsem troje:

- porast stalezja živine na nekaterih izbranih planinah in počasno upadanje ali stagnacija, predvsem števila govedi, na preostalih planinah;
- preusmeritev planinskega gospodarstva na celoletno (tudi poletno) aktivnost v dolini v okviru t.i. "centralnega obrata" (poprej se je z živino selilo tudi prebivalstvo!), in
- sprememba vrste živine, ki jo pasejo na planini; namesto mlečne je jalova živina.

SPREMEMBE V ŠTEVILU GOVEJE ŽIVINE V ALPAH MED LETI 1970 IN 1980

FF-odd. za geografijo 1-1985 №

PRIREJENO PO: H. PENZ, 1984

Druge oblike kmetijske dejavnosti

Nazadovanje nekaterih tradicionalnih oblik agrarne dejavnosti v Alpah gre, podobno kot tudi različne spremembe v kmetijski pridelavi, pripisati spremenjenemu odnosu alpskega gošpodarstva do drugih produkcijskih območij. Poprej avtarkično vase zaprte doline in samotne kmetije so se vse do druge polovice 20. stoletja prehranjevale same. Družbeno in ekonomsko odpiranje navzven ter preusmerjanje iz polikulture v travniško monokulturo je povzročilo upad samooskrbe do te mere, da se kmečka gospodarstva v Alpah danes preživljajo le z desetino doma pridelanih dobrin (Penz, 1984)⁵. Vedno več površin se prepušča zaraščanju, oziroma otravljanju, saj kažejo podatki za Avstrijo, Švico in Italijo, da se skladno z naraščanjem nadmorske višine krči obseg njiv. V najvišji coni kmetijske produkcije je le še nekaj nad deset odstotkov kmetijskih površin v njivah.

Motorizaciji kmečkih gospodarstev je ustrezala specializacija v travno gospodarstvo. Vendar so se delovni stroji prav v alpskem svetu težje uveljavljali, saj je v prvi fazi motorizacije kmetijstva zanje primanjkovalo ravnih površin. Šele miniaturizacija pogonskih strojev in usmeritev strojnih tovarn za potrebe hribovskih gospodarstev sta omogočili popolno prevlado mehanizacije v alpskem kmetijstvu. Pripomogli sta k temu, da so osončena pobočja travnikov, ki so jih kmetje cenili zaradi nadpovprečne toplotne energije, prepotrebne za sušenje sena, izgubila na svoji preferencialni vrednosti. Vrednotenja kmetijskih površin iz zornega kota strojne obdelave dajejo danes prednost manj strmim, položnim, čeprav senčnim pobočjem. Osnovni razlog ni nezmožnost obdelave strmih s⁷ stroji, temveč veliko bolj občutna podražitev pridelave na strmih površinah.

V okviru tako zastavljenega gospodarstva ima v Alpah ob geomorfološkem faktorju prednost še bližina produkcijskih enot. Oddaljenost občutno podraži pridelavo: vožnja s traktorjem in stroji k 500 metrov oddaljenemu travniku (dve košnji, 2x gnojenje, 2x spravilo sena na kmetijo) trikratno podraži seno v primerjavi s senom v okolici doma (Schlechter, 1978). Na splošno so se proizva-

⁵ Samooskrba gospodarstev s kmečkimi gospodinjstvi v Avstriji (v %)

območja/leta	1948	1958	1968	1981
ravnine	18,2	6,8	4,6	2,3
hribovita območja	28,7	22,9	15,8	12,5

⁶ Razmerje med njivami in travniki v treh alpskih deželah (obseg njivskih površin na 100 hektarov travnikov) (po Penzu, 1984)

dežela/geomorf. značilnost	uravnave	predalpe	hribovje	visokogorje
Avstrija	209,2	49,1	24,5	12,7
Švica	87,6	35,6	13,4	3,4
Italija	278,6	94,5	ni podatka	3,1

jalni stroški v času motorizacije občutno povečali. Obenem pa se povečuje tudi razlika v ceni enakega ali podobnega pridelka v sosednji, predalpski pokrajini. Ob upoštevanju vseh izdatkov, vključeno je tudi ustrezno plačilo članom lastnega gospodinjstva, bi morale alpske kmetije že desetletje dolgo pridelovati z izgubo (Dönz, 1982). Pridelava hrane je v vseh alpskih deželah nedonosen posel, ki ga ohranjajo v različni obliki in z različnimi stimulacijami, oziroma krediti.

Kmetije vztrajajo tudi zaradi klenosti socialne skupine, kateri pripadajo (Schiff/Bochsichler, 1977), zaradi občutka pripadnosti "gruntu in poklicu" (Ruppert, 1964) in zaradi socialne sigurnosti, ki jim ga v neki meri nudi lastništvo gozda (Meister, 1972). Čeprav je gozd neredko v posesti alohtonega lastnika ali državnega, oz. družbene institucije, je bila vse do nedavna tudi najmanjša posest gozda "šparovček" vsakega hribovskega kmeta. Gozd je sekal predvsem v času družbene nestabilnosti, eksistenčne nuje in ob posebnih dogodkih v družini. Zaradi hitreje rasti smrek in v gradbeništvu vedno cenjenega mehkega lesa so kmetje gojili vedno več iglavcev. Zanimarili so mešane gozdove, ki po izračunih, opravljenih v Švici in na Bavarskem, najpopolneje opravljajo funkcijo preprečevanja erozije, plazov, hudournikov ...¹⁰ Na pobočjih brez globokih korenin, ki jih ustvarijo predvsem listavci, so neredko naravne katastrofe. Na Bavarskem so v letu 1974 registrirali čez tisoč snežnih plazov, od tega sedemsto po pobočjih, ki leže pod naravno gozdno mejo. Ker se seka gozd tudi na gozdni meji, kjer ponovno zaraščanje onemogočajo različni dejavniki,¹¹ menijo, da se bo še v tem stoletju gozdna meja na severnih obronkih Alp znižala za najmanj sto metrov (Koep, 1974). Gozd je postal ponekod že vprašljiva rezerva alpskega kmeta (Wickmann/Danz/Jobst, 1972). V mnogih alpskih deželah so se te nevarnosti že zavedli in poskušajo zaustaviti propadanje predvsem gozda v alpskem visokogorju. V Avstriji so v ta namen izdelali številne in velikopotezne "integralne melioracijske projekte" (Aulitzky, 1975).

⁷ Vpliv nagnjenosti terena na stroške kmečkega gospodarstva v Alpah

stroji	nagnjenost (v %)	stroški pridelave (relativno)		
		plača oseb	izdatki za stroj	skupaj
traktor (normalni)	0-20	+ 100	+ 100	+ 100
traktor (pog. na 4 k.)	20-40	+ 121	+ 147	+ 142
transporter	40-60	+ 154	+ 229	+ 214
ročni stroji	60-80	+ 529	+ 204	+ 268
dela z ročnim orodjem	+ 100	+ 1084	+ 112	+ 303

(po Schlechter, 1978)

⁸ Švicarji so v letu 1980 izplačali kmetom alpskih območij za vsako GNŽ naslednjo podporo: v predalpskem hribovju 80,-, v hribovju (cona I) 140.-, v gorovju (cona II) 270.-, v visokogorju (cona III) 400.- in v ekstremnih pogojih visokogorja (cona IV) 500.- švicarskih frankov (do 15 GNŽ) (po Dönzu, 1982)

3. Socialno-geografski procesi v kmetijstvu

Trem socialno geografskim procesom moramo nameniti še posebno pozornost:

- prehodu alpskega samooskrbnega poljedelstva v specializirano travno gospodarstvo in mesno-mlečno živinorejo,
- spremembam oblik poselitve visokogorskega sveta in dejavnostim, ki se v njem odvijajo, ter
- uveljavljanju ekološkega vidika pri načrtovanju in gospodarjenju z zemljo v Alpah.

Od poljedelstva k živinoreji

Skoraj popolna samooskrba, kot posledica odročnosti, pomanjkanja dobrih prometnih zvez in nasploh zaprtosti alpskih dolin, gospodarstva in prebivalcev se je ohranila še vse do II. svetovne vojne. Kmetje so menili, da se bodo na ta način obvarovali kriz, ki so pretresale druge veje gospodarstva. Agrarna politika večine držav pa je že zaradi morebitnih potreb v prihajajoči vojni podpirala autarkične težnje alpskega kmetijstva. Štirideset let po vojni se samooskrba večine alpskih kmečkih gospodarstev nanaša le na mleko in deloma na meso.

Poljedelstvo, kot najpomembnejši člen v verigi samooskrbe, je postopoma spreminjalo obseg in funkcijo v okviru kmečkega gospodarstva. V prvi fazi so kmetje opustili samooskrbo v oblačenju: iz polj je najprej izginil lan (ki se je ponekod ohranil še v povojnih časih) in iz hlevov ovčje črede.¹² V drugi fazi so kmetje pričeli spreminjati prehranitvene navade. Zelo pomembno psihično prepreko so preskočili takrat, ko na polju pridobljene žitarice niso dajali več mlet v mlin, temveč so z njimi pričeli hraniti živino. Sledilo je otravljanje njivskih površin. Prvotno poljedelstvo je zamenjala nekdanja vzporedna živinoreja! Izmed cele vrste specifičnih alpskih njivskih kultur se je na poljih še najdalj ohranil krompir. Zadnji, četrti fazi prestrukturiranja kmetijstva v Alpah smo marsikje priča: nekdanj toliko cenjeno mlečno živinorejo kmetje vedno bolj opuščajo

⁹ Na Bavarskem je 2/3 gozda ali 270.000 ha v lasti države (Meister, 1972)

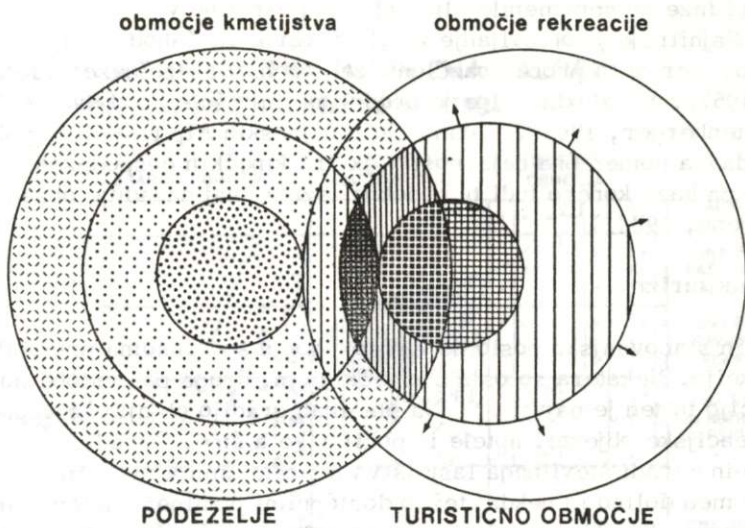
¹⁰ Sestav gozda alpskih območij Bavarske v dveh obdobjih (v %):

	smreka	jelka	listavci	macesen
leta 1920	45	25	30	-
leta 1970	80	1	17	2

(po Koep, 1974)

¹¹ Mednje gre šteti gozdno pašo (ki je ponekod že zakonsko prepovedana) goveda, ovac, koz in konj, predvsem pa, po zatrevanju kmetov in gozdarjev, izreden porast števila divjadi. Srnjadi je na Bavarskem desetkrat več, kot jo je bilo v petdesetih letih. Prihaja do svojevrstnega nesmisla, da je danes v alpskem svetu več divjadi kot govedi in ovac skupaj (Koep)

BIPOLARNI MODEL KMETIJSTVA IN REKREACIJE V VISOKOGORJU

A. tipi območja součinkovanja

INTEGRACIJA: TURIZEM-KMETIJSTVO (DVOJNA SEZONA)

MAJHNI IN SREDNJE VELIKI ZIMSKO-ŠPORTNI CENTRI NA PODEŽELJU (Z RELATIVNO DVOJNO SEZONO)

KMEČKI TURIZEM (S POLETNO SEZONO)

KLIMATSKO-TURISTIČNI CENTRI V VISOKOGORJU (Z ZIMSKO SEZONO)

B. tipi kmetijskega območja

MODERNIZIRANO KMETIJSTVO

SIVE CONE RAZVOJA (STAGNACIJA ALI OBČASNO NAZADOVANJE KMETIJSTVA)

„DEZERTIFIKACIJA“ (OPUŠČANJE KMETIJSKE DEJAVNOSTI IN POSELITEV)

C. tipi turističnega območja

URBANI TURISTIČNI CENTRI

CONA ŠIRJENJA (INTENZIVIRANJE) TURISTIČNE DEJAVNOSTI

REZERVNA CONA TURIZMA

Prilagojeno po: E. Lichtenberger, 1979

F.F.-odd. za geografijo L-1985

in se preusmerjajo v delovno manj zahtevno mesno živinorejo.

Omenjene štiri faze so spremenile sliko alpske pokrajine v različnih obdobjih in območjih. Najhitreje je otravljanje zajelo Severne in Zahodne Alpe: Švico in ZR Nemčijo, kjer je ta proces razčlenil že Borchardt v petdesetih letih (Borchardt, 1957). V Vzhodne Alpe je prodril ta vpliv šele pred dvema desetletjema (Lichtenberger, 1965). V območju italijanskih Alp pa je bilo poljedelstvo še do nedavna pomembna dejavnost v okviru kmečkih gospodarstev. Zadnje desetletje pa kaže končno tudi tu podobne težnje, saj nazaduje obseg polj in pridelek (Penz, 1984).¹³

Od kmetijstva k turizmu

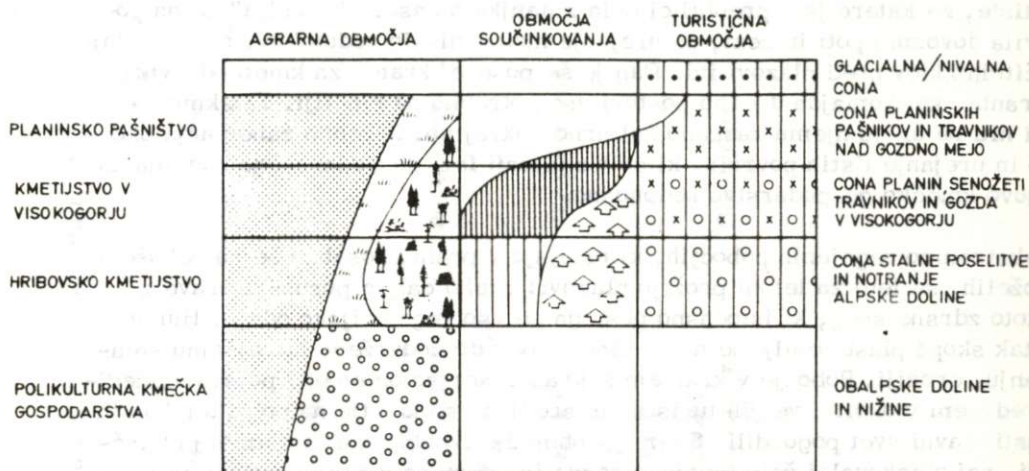
Gospodarska in stanovanjska poslopja v visokogorju so sčasoma pridobila nov pomen in funkcijo. Nekatera so ostala kmečki dom, druga pa pridobe novo, turistično funkcijo in teh je največ.¹⁴ Na planinah gradijo ob njih še vzporedne športno-rekreacijske objekte, hotele in počitniške hišice. Zaradi zanimanja za rekreacijo in zaradi številnega lastništva nepremičnin v alpskem svetu so postale zveze med dolino in nekdanje težko dostopnimi planinami intenzivnejše, boljše in stalnejše. Kmetje se poleti celo vsakodnevno vozijo po mleko na planino, da bi ga nato oddali dolini v predelavo. Iz dualističnega, ali celo večstopenjskega gospodarjenja - na planini poleti in v dolini pozimi - se je alpski kmet preusmeril na celoletno gospodarjenje in bivanje doma, v "centralnem obratu" kmečkega gospodarstva v dolini.

Gorski svet zaradi tega ni nič manj obljuden. Obiskov je deležen poleti in pozimi, saj je zanimanje za zimske športe, predvsem alpsko smučanje spodbudilo rast zimskošportnih naprav v visokogorju. V obeh letnih časih so najštevilnejši obiskovalci gora izletniki - turisti. Alpski svet je postal ena redkih pokrajin z dvema skorajda enakovrednima turističnima sezonama.¹⁵ S "turističnim valom" se pozimi podajo v gore tudi kmetje, ki v dela mrtvi sezoni poprimejo za delo v raznih turističnih obratih, oziroma infrastrukturi (urejanje poti, nadzor pri žičnicah ...).

¹² Paša ovčje črede na pobočjih, nagnjenih za več kot 30°, je v preteklosti pomenila še dodatno obremenitev za alpski svet. Neredko steptajo ovce travno vegetacijo do te mere, da se ta razpre in omogoči hitrejšo delovno erozije. Pozitivno plat ovčje prepaše je pred nedavnim odkrilo turistično gospodarstvo: ovce so namreč najcenejši "kosec" v predvsem turistični kulturni pokrajini (Koep, 1974).

¹³ Glej tudi tabelo na strani 5: "Razmerje med njivami in travniki v treh alpskih deželah".

ETAŽNOST KMETIJSTVA IN TURIZMA V ALPAH (prirejeno po E.Lichtenberger, 1984)

LEGENDA za:

agrarno območje	območje součinkovanja	območje turizma
UPADANJE VSAKRŠNE KMET. DEJAVNOSTI (DEZERTIFIKACIJA)	INTENZIVNEJŠA OBNOVA PODEŽELSKIH NASELIJ	OBMOČJE ALPINIZMA IN POLETNEGA SMUČANJA
PAŠNIŠTVO IN OPUŠČANJE NJIV (ZATRAVLJENJE)	OBNOVA PODEŽELSKIH NASELIJ	OBMOČJE ZIMSKIH ŠPORTOV
GOZD IN „OGOZDOVANJE“	IZGRADNJA POČITNIŠKIH HIŠIC	OBMOČJE DVEH SEZON
POSEBNE KULTURE IN „INTENZIFIKACIJA PRIDELAVE“		POLETNI TURIZEM

Vir: E. Lichtenberger, Les Alps dans l'Europe, Les Alpes, Paris 1984.

F.F.-odd. za geografijo 1.-1985 №.

Ekološki vidik

Dvojna zaposlitev nosilca gospodinjstva v celoti povečuje delovno obremenitev na kmečkem gospodarstvu. Predvidevajo, da dela gospodinja na kmetiji, ki se še dodatno ukvarja s turizmom, več kot osemdeset ur na teden (Lukschanderl, 1983). Zaradi množice opravil se opuščajo manj pomembne dejavnosti, oziroma tiste, za katere je v preobilici dela zmanjkalo časa. "Pozablja" se na popravila dovoznih poti in cest, na urejanje hudourniških vodotokov, na izgradnjo zaščitnih zidov pred plazovi itd. Dan je še posebej kratek za kmeta-dnevnega migranta, saj komajda dnevno postori vse potrebno na kmetiji. Tak kmet ne štiti niti ne ureja njemu zaupano kulturno pokrajino. Posebno zanemarja obdelavo in urejanje tistih površin, ki so v zdajšnji fazi gospodarskega razvoja za njegovo kmečko gospodarstvo nedonosne.

Na ekstremno nagnjenih pobočjih, ki ostajajo v prahi, posebno še na nekošenih senožetih, se leto za letom prožijo plazovi: preko daljše posušene trave z lahkoto zdrsne sneg, ki istočasno postrga še vso vegetacijsko odejo. Humusna, že itak skopa plast zemlje je na pomlad prav zato podvržena hitrejšemu splakovanju, eroziji. Pobočje v kratkem zakrasi. Ker so omenjene pojave zasledili predvsem v okolici večjih turističnih središč, so kmetje na pobudo lokalnih oblasti travni svet pogozdili. S tem pa območje izgublja na turistični privlačnosti, saj obiskovalci žele menjavo gozda in odprtega sveta, svetlobe in mraka, sonca in sence ... (Džnz, 1982). V nekaterih bavarskih občinah plačujejo tamkajšnja turistična združenja kmetom določeno vsoto za košnjo zanje nezanimivega pobočja, oziroma za ohranjanje takega naravnega okolja kot ga je industrijska družba 20. stoletja srečala tam v petdesetih letih (Ruppert, 1984).

Ni se sicer uresničila napoved, da bodo Alpe v začetku osemdesetih let, "ko bo svet med Milanom in Münchnom enotna metropolitanska suburbija" (Lukschanderl, 1983) doživele ekološki kolaps, a vseeno se ekološka obremenitev te kulturne pokrajine stopnjuje. Alpam nalagamo dvojno funkcijo: biti morajo "Disneyland Evrope", obenem pa še "Vrt na strehi Evrope". Kmetje, prebivalci tega območja to dvojno obremenitev še komajda zmorejo, saj ekonomske stimulacije za trojno delo: producenta hrane, urejevalca okolja in turističnega

¹⁴ Jäger poroča, da je bilo že leta 1953 na bavarsko-tirolskem obmejnem območju izmed 56 planin 44 namenjenih planšarstvu, štiri so pogozdili, na štirih so nastala stalna bivališča, na dveh pa počitniške hišice (Jäger, 1953) (Glej tudi Vojvoda, 1969)

¹⁵ Posebno zimski rabi alpskega sveta prigovarjajo mnogi strokovnjaki. Tehnična oprema smučišč in spreminjanje terena za ugodno alpsko smuko ne le da iznakazi vsakršno, predvsem pa alpsko pokrajino, ampak povzroča, oziroma omogoča številne naravne nesreče in škode. Uporaba teptalnih strojev strdi sneg do take mere, da skopni mnogo kasneje kot drugod, s tem pa se za mesec ali dva zakasni tudi travna vegetacija.

Vrednotenje kmetijstva v Alpah iz zornega kota varovanja okolja (prirejeno po Ruhlu, 1979)

Panoga/Dejavnost	Delni cilj družbe	Pozitivne vrednote panoge/dejavnosti	Negativne vrednote panoge/dejavnosti
KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO	Ohraniti naravne dobre in varovati okolje	produkcija kisika	vzrok posledica
		retencija vode	onesnaževanje vode
		zaščita pred erozijo in poplavami, plazovi	ones. njiv z živim srebrom
		izboljšanje klimatskih razmer	ones. zraka (smrad) znižanje podtalnice erozija obubožanje prsti
KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO	Ohraniti naravne dobre in varovati okolje	filtriranje zraka	možnost erozije zaradi pašništva
		dušenje hrupa	ograjevanje lastnine
		ohranjanje biotopov	ones. voda zaradi sirarstva
		urejanje podeželja in skrb za površine v prahi	izgradnja gozdnih cest (erozija) uporaba insekticidov in herbicidov in onesnaževanje ... zakraševanje zaradi goloseka poškodbe dreves za- radi divjadi
KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO	Ohraniti naravne dobre in varovati okolje	Travnništvo"	Gozdarstvo

gostitelja ne dobe. Nedvomno pa je njihovo delovanje v alpskem svetu najbolj strokovno in ekološko koristno (Furrer, 1979).

4. Uporabljeni viri

1. H. Jäger: "Der kulturgeographische Strukturwandel des kleinen Walsertales", Münchner Geographische Hefte, zv. I, Regensburg 1953
2. E. Lichtenberger: "Die Sukzession von der Agrar- zur Freizeitgesellschaft in den Hochgebirgen Europas", Innsbrucker Geographische Studien, zv. V, str. 401-436, Innsbruck 1979
3. K. Ruppert: "Almwirtschaft und Fremdenverkehr in den bayerischen Alpen", Tagungsberichte und wiss. Abhandlungen des deutschen Geographentages in Heidelberg 1963, str. 325-331, Wiesbaden 1964
4. Billet/Guibourdenche: "L'evolution recente de la population dans les pays de l' arc alpine (sans l'Italie)", Revue de Geographie Alpine, zv. I, str. 5-8, Grenoble 1984
5. M. Jeršič: "Die multifunktionale Bedeutung des slowenischen Alpenraumes", Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, zv. 27, str. 11-17, München 1984
6. L. Lukschanderl: "360 Kilogram Blei am Grossglockner", Rettet die Alpen, str. 103-109, Wien 1983
7. A. Partl: "Landwirtschaft und Fremdenverkehr im Alpenraum" (tipkopis), Simpozij ARGE-ALP: Die Land- und Forstwirtschaft im Alpenraum, Badgastein 1982
8. H. Penz: "Moderne Wandlungen in alpinen Bergbauernrum", Geographische Rundschau, zv. 8, str. 405-408, Bonn 1984
9. M. Vojvoda: "Almgeographische Studien in den slowenischen Alpen", Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, zv. 5, Kalmünz/Regensburg, 1969
10. Vojvoda/Tončič: "Preobrazba gorskega sezonsko pastirsko poseljenega področja Slovenije", (tipkopis), Institut za geografijo Univerze, Ljubljana 1975
11. J. Senegačnik: "Nekatere značilnosti najnovejšega razvoja planinskega gospodarstva", Geographica Slovenica, zv. 14, str. 38-43, Ljubljana 1983
12. H. Danz, s sodelavci: "Strukturdaten der Alm-Alpwirtschaft in Bayern", Schriftenreihe des Alpeninstitutes, zv. 9, München 1978
13. G. Furrer: "Die Zukunft der Alpen- der aktuelle Kulturlandschaftswandel der Nachkriegszeit", Arbeiten a.d. Geogr. Institut der Universität des Saarlandes, zv. 29, str. 367-385, Saarbrücken 1980

14. O. Nestroy: "Die Almen Oesterreichs und ihre wirtschaftliche Bedeutung", Mitteilungen der Oe.B.G., zv. 3, Wien 1981
15. G. Schlechtner: "Produktionstechnische Voraussetzungen für Bergbauern", Der Alm- und Bergbauer, zv. 3, str. 56-70 in zv. 4. str. 121-137, 1978
16. A. Dönz: "Landbewirtschaftung im Alpenraum- ein Grundelement zur Sicherung des Lebensraumes", Simpozij ARGE-ALP: Die Land und Forstwirtschaft im Alpenraum, (tipkopi), Badgastein 1982
17. Schiff/Bochsichler: "Die Bergbauern - eine Analyse einer Randgruppe der Gesellschaft", Wien 1977
18. G. Meister: "Wald, Wild, Almwirtschaft in Oberbayern", Allgemeine Forstzeitschrift, zv. 27, str. 239, München 1972
19. W. Koep: "Alpen-Umwelt ohne Zukunft- Beiträge zur Umweltgestaltung", Siegburg 1974
20. Wichmann/Danz/Jobst: "Land- und Forstwirtschaft", Die Zukunft der Alpenregion: Fakten, Tendenzen, Notwendigkeiten, str. 13-21, München 1972
21. H. Aulitzky: po citatu v "Rettet die Alpen-Europas Dachgarten in Bedrängnis", str. 11, Wien 1983
22. C. Borchardt: "Das Acker-Grünland-Verhältnis in Bayern", Münchner Geographische Hefte, zv. 12, Regensburg 1957
23. E. Lichtenberger: "Das Bergbauernproblem in den oesterreichischen Alpen", Erdkunde, zv. 1, str. 39-57, 1965
24. K. Ruppert: "Der deutsche Alpenraum- Grundmuster der Raumorganisation", Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, zv. 26, str. 11-22, Kalmünz/Regensburg 1984
25. F. Jüllg: "Cableways in Austria- a factor of tourism with considerable economic impact", Studies in the Geography of tourism and recreation, Wiener Geographische Schriften, zv. 51/52, str. 149-169, Wien 1978
26. K. Ganser: "Die Zukunft der Alpenregion - Entwicklung von Zielvorstellungen und Alternativen", Die Zukunft der Alpenregion, str. 172-186, München 1972
27. W. Moser: "Einige Erfahrungen mit dem Tourismus in den Alpen - das Oekosystem Obergurgl", Schriftenreihe des Alpeninstitutes, zv. 3, str. 57-63, München 1975
28. H. Aulitzky: "Zur Veränderung der Landschaft in den oesterreichischen Alpen", Schriftenreihe des Alpeninstitutes, zv. 4, str. 86-100, München 1975
29. G. Ruhl: "Land- und Forstwirtschaft und Umweltschutz", Beitrag zur europäischen Umweltkonferenz 1979 in Bern, Schriftenreihe des Alpeninstituts, zv. 12, str. 2-15, München 1979

30. G. Furrer: "Transformation visibles (physionomiques) des paysages alpins", Conservation et developpement d'un patrimoine europeen, str. 47-82, Morges 1979